

АЗƏРБАЈЧАН РЕСПУБЛИКАСЫ СƏҺИЈЖƏ НАЗИРЛИЈИ

Ə М Р

№07

10 јанвар 2001-чи ил

**Сағламлыға зэрэр вурманын
мәһкәмә-тибби експертизасы
гајдалары**

Бакы – 2001

АЗƏРБАЈЧАН РЕСПУБЛИКАСЫ СƏҺИЈЈƏ НАЗИРЛИЈИ

Ə М Р

10.01.2001

№07

Бакы шəһəri

«Азəрбајчан Республикасында
Мəһкəмə – Тибби Экспертиза
хидмəтинə даир норматив сə-
сəнəдин тəсдиги барəдə»

Азəрбајчан Республикасынын јени «Чинајет» вə «Чина-
јет-Просессуал» мəчəллəлəринин тəлəблəринə ујғун олараг,
мəһкəмə тибби хидмəтин дүзкүн вə дүрүст тəшкили вə експер-
тизаларын кејфијјəтинин даһа да јүксəлдилмəsi мəгсəди илə

ТƏСДИГ ЕДИРƏМ:

1. Сағламлыға зэрэр вурманын мəһкəмə тибби експер-
тизасы гајдаларыны.

ƏМР ЕДИРƏМ:

1. Азəрбајчан Республикасы Сəһијјə Назирлији «Мəһкəмə
тибби экспертиза вə патоложи анатомија» Елми-Тəчрүби вə
Тəдрис Бирлијинин Баш директору Ш.Мусајевə тапшырылсын
ки, Бирлијин бүтүн мəһкəмə тибби экспертиза шəбəлəрини бу
əмрлə тəсдиг олунмуш норматив сəнəдлə тəмин етсин вə
онларын дүзкүн ичрасына нəзарəти һəјата кечирсин.

2. Гүввəсини итирмиш һесаб едилсин:

Сəһијјə Назирлијинин 08.02.1999-чу ил тарихли 09 сајлы
əмри илə тəсдиг едилмиш «Бəдəн хəсарəтлəринин ағырлыг
дэрəчəсинин мəһкəмə тибби тəјини гајдалары» (əлавə N 5).

3. Əмрин ичрасына нəзарəт Назирин биринчи мұавини
С.Кəримова һəвалə едилсин.

Назир

Азəрбајчан Республика

Əли Инсанов

Азəрбајчан Республикасы

Сағламлыға зәрәр вурманын мәһкәмә-тибби експертизасы ГАЈДАЛАРЫ

I бөлмә Үмуми гајдалар

1. Сағламлыға зәрәр вурманын мәһкәмә-тибби експертизасы Азәрбајчан Республикасынын «Чинајәт» вә «Чинајәт-просессуал» мәчәлләләринә вә һазыркы «Гајдалара» ујғун олараг ичра едилир.

2. Тибби нөгтеји-нәзәрдән сағламлыға зәрәр вурма ја бәдән хәсарәти, јәни харичи мүһит амилләринин (механики, физики, кимјәви, биоложи, психи) тә’сири нәтичәсиндә үзв вә тохумаларын анатомик тамлығынын, јахуд физиоложи функцијаларынын позулмасы, ја да хәстәләнмә вә патоложи һал кими баша дүшүлмәлидир.

3. Сағламлыға зәрәр вурманын мәһкәмә тибби експертизасы, тәһгигат апаран шәхсин, мүстәнтигин, прокурорун вә мәһкәмәнин гәрары әсасында кечирилик.

Гејд: Сағламлыға зәрәр вурманын мәһкәмә-тибби експертизасы чинајәт тәғиби хүсуси иттиһам гајдасында һәјата кечирилдији һалда мүдафиәчинин јазылы мүрачиәтинә әсасән експерт ишинин мүгавилә әсасында өдәнилмәси шәрти илә апарылыр.

Тәһгигат органынын, мүстәнтигин, прокурорун вә мәһкәмәнин жазылы кәстәришләри әсасында мәһкәмә-тибби мүәжинә кечирилә биләр.

Гејд: Мүәссисә, тәшкилат вә диқәр гурумларын, һәмчинин ајры-ајры вәтәндашларын жазылы мүрачиәти әсасында, експерт ишинин өдәнилмәси шәрти илә, сағламлыға зәрәр вурманын мәһкәмә-тибби мүәжинәси апарылыр.

4. Сағламлыға зәрәр вурманын мәһкәмә-тибби експертизасы кечирилдиқдә «Експерт рә’ји», мәһкәмә-тибби мүәжинәси кечирилдиқдә исә «Мәһкәмә-тибби мүәжинә акты» тәртиб олунур.

5. Азәрбајчан Республикасынын ЧМ-дә јетирилмә үсулларындан асылы олмајарағ сағламлыға зәрәр вурманын үч дәрәчәси ајыр дедилир:

1. Сағламлыға ағыр зәрәр вурма;
2. Сағламлыға аз ағыр зәрәр вурма;
3. Сағламлыға јүнкүл зәрәр вурма.

Бундан башга ЧМ-дә хүсуси үсулларла јетирилмәклә характеризә олунан хәсарәтләр – дөјмә вә ишкәнчә вермә өз әксини тапмышдыр. Дөјмә вә ишкәнчә вермәнин тәјин едилмәси мәһкәмә-тибб експертинин сәләһијјәти харичиндәдир, бу мәсәләнин һәлли тәһгигат органынын, ибтидаи истинтагын, прокурорлуғун вә мәһкәмәнин сәләһијјәтинә аиддир.

Һазыркы «Гајдаларда» Азәрбајчан Республикасынын ЧМ-дә нәзәрдә тутулан сағламлыға зәрәр вурма дәрәчәләринин гијмәтләндирилмәсинин тибби мејары (критеријасы) әкс етдирилмишдир. Бу әламәтләр рәһбәр тутуларағ сағламлыға зәрәр вурманын дәрәчәси мүәјјән едилир вә бу заман гијмәтләндиричи әламәтләрден биринин олмасы кифајәтдир.

II бөлмә

Сағламлыға зэрэр вурманын дэрэчэсинин тэ'јини

I фэсил Ағыр зэрэр вурма

6.Сағламлыға ағыр зэрэр вурманын эламэтлеринэ аиддир:

- Инсан һэјаты үчүн тәһлүкәлилик;
- көрмә, ешитмә вә нитг габилијјетинин вә ја һәр һансы бир органын (үзвүн), јахуд бу органын функцијасынын итирилмәси;
- психи позунтуја (руһи хәстәликләрә) вә ја сағламлығын башга чүр позулмасына сәбәб олма;
- үмуми әмәк габилијјетинин үчдә бир һиссәсіндән аз олмамагла узун мүддәтә даими (дајаныглы) итирилмәси илә әлагәдар олан сағламлығын позулмасы;
- пешәкар (профессионал) әмәк габилијјетинин там итирилмәси;
- һамиләлијин позулмасы;
- наркоманлыг вә ја токсикоманлыгла хәстәләнмә;
- сифәтин силинмәз дәрәчәдә ејбәчәрләшдирилмәси.

Һәјат үчүн тәһлүкәли олан сағламлыға ағыр зэрэр вурма

7.Һәјат үчүн тәһлүкәли олан сағламлыға зэрэр вурма һәм бәдән хәсарәти, һәм дә хәстәлик вә ја патоложи вәзијјәт һалында ола биләр.

Һәјат үчүн тәһлүкәли олан хәсарәтләрә аиддир:

а)кәллә бошлуғуна кечән, о чүмләдән бејин тохумасыны зәдәләмәјән јаралар;

б)кәллә тағы вә кәллә әсасы сүмүкләринин сыныглары.

Гејд: үз скелети сүмүкләринин сыныглары вә кәллә тағынын јалныз харичи сүмүк сәһфәсинин чаты истисна олунур.

в)баш бејинә тәзјиг едилмәси (сыхылмасы) вә ја едилмәмәси (сыхылмамасы) илә нәтичәләнен ағыр дәрәчәли бејин әзилмәләри; бејин көтүјүнүн зәдәләнмәси симптомлары илә мүшајиәт едилән орта дәрәчәли бејин әзилмәләри;

г) һәјат үчүн тәһлүкәли олан кәлләдахили епидурал, субдурал вә ја субарахноидал гансызмалар.

д) онурға бејнинин зәдәләниб-зәдәләнмәмәсиндән асылы олмајараг онурға каналына кечән јаралар.

е)онурға бејни функцијасынын позулмасындан асылы олмајараг бојун фәгәрәләринин сыныг-чыхығы, чисмләринин вә ја һәр ики гөвсүнүн сыныглары, јахуд биринчи-икинчи бојун фәгәрәләринин гөвсүнүн биртәрәфли сыныглары.

ж)бојун фәгәрәләринин чыхыглары.

з)онурға бејнинин бојун шөбәсинин гапалы зәдәләри.

и)онурға бејни функцијасынын позулмасы илә вә јахуд клиники тәсдиг олунмуш ағыр дәрәчәли шокла нәтичәләнен бир вә ја бир нечә дөш, ја да бел фәгәрәләринин сыныглары, јахуд сыныг-чыхыглары.

к)ағыр онурға шоку вә ја чанаг үзвләринин функцијасынын кәскин позулмасы илә мүшајиәт олунан онурға бејнинин дөш, бел вә ома сегментләринин гапалы зәдәләри.

л)удлағын, гыртлағын, трахејанын вә јемәк борусунун дахилә кечән јаралары.

м)ағыр дәрәчәли шокла, тәнәффүсүн позулмасы илә вә ја һәјат үчүн башга тәһлүкәли тәзаһүрләрлә мүшајиәт едилән,

селикли гишанын чырылмасы илэ олан гыртлаг, трахеја гыгырдагларынын вэ дилалты сүмүжүнүн гапалы сыныглары.

н)дөш гөфөсинин плевра вэ үрөк кисэси бошлуларына, дивараралыгына кечэн, о чүмлэдэн дахили үзвлэрин зэдэләнмэси илэ мүшајиөт олунмајан јаралары;

Гејд: Әкәр һемопневмоторакс әламөтләри јохдурса, емфизема мөһдуд характерлидирсә вэ јара каналынын плевра бошлуғуна кечмәдији шүбһәсиздирсә, белә һалларда дөш гөфөси јараланмаларында ашкар олунмуш дөриалты емфизема дахилә кечэн хөсарөт әламөти кими нөзәрә алынмамалыдыр.

о)гарынын перитон бошлуғуна кечэн, о чүмлэдэн дахили үзвлэрин зэдэләнмәсилә мүшајиөт олунмајан јаралары; перитон архасы саһә үзвлэринин (бөјрөклэрин, бөјрөкүстү вэ мөдәалты вөзилэрин вэ с.) ачыг јараланмалары; сидик кисөсинин, дүз бағырсағын јухары вэ орта шөбөлэринин, һөмин үзвлэрин бошлуғуна кечэн јараланмалары.

п)дөш гөфөсинин, гарынын, чанаг бошлуғу үзвлэринин, еләчә дө перитон архасы үзвлэрин һөјат үчүн тәһлүкөли әламөтләрлә мүшајиөт олунан гапалы зэдэләнмөлөри.

р)узун борулу сүмүклэрин – базу, буд вэ гамыш сүмүклэринин ачыг сыныглары;

Гејд: мил, дирсәк вэ инчик сүмүклэринин ачыг сыныгларынын, базу, буд вэ гамыш сүмүклэринин гапалы сыныгларынын, һөмчинин, ири ојнагларын (базу, дирсәк, мил-билөк, буд-чанаг, диз вэ ја ашыг-балдыр) ачыг вэ гапалы зэдэлэринин ағырлыг дөрөчөси онларын һөјат үчүн тәһлүкө төрөтмәси ја да өмөк габилијјөтинин дајаныглы итирилмәси әламөтлэринә өсасән тәјин едилир.

с)ағыр дөрөчөли шок вэ ја чохла ганитирмә илө, јахуд сидик каналынын зарлы һиссөсинин чырылмасы илө мүшајиөт едилән чанаг сүмүклэринин сыныглары.

т)ағыр дәрәчәли шока вә ја коллапс төрәтмиш чохлу ганитирмәҗә, клиник нәзәрә чарпан пиј вә ја газ емболијасына, кәскин бәјрәк чатмамазлығы әламәтләри илә мүшәјиәт олунан травматик токсикоза сәбәб олан зәдәләр.

у)ири ган дамарларынын зәдәләнмәләри: аортанын, јуху (үмуми, харичи вә дахили), көрпүчүкалты, голтугалты, базу, галча, буд, дизалты артеријаларын вә онлары мүшәјиәт едән веналарын зәдәләнмәләри.

Гејд: дикәр периферик дамарларын (башын, үзүн, бојнун, саидин, әлин, балдырын, ајаг пәнчәсинин) зәдәләнмәләри һәр бир һадисәдә һәјат үчүн конкрет тәһлүкә төрәтмәсиндән асылы олараг гијмәтләндирилир. Мәсәлән: чохлу ганитирмә, объектив тәсдиг олунамуш ағыр дәрәчәли шок.

ф)Бәдән сәтһинин 15 фаиздән чох саһәсини әһатә едән III-IV дәрәчәли термики јанығы; бәдән сәтһинин 20 фаиздән чох саһәсини әһатә едән III дәрәчәли термики јанығы; бәдән сәтһинин 30 фаиздән чох саһәсини әһатә едән II дәрәчәли термики јанығы; еләчә дә аз саһәсини әһатә едән, лакин ағыр дәрәчәли шок төрәдән јаныглар; сәс јарығынын өдеми вә даралмасы әламәтләри илә мүшәјиәт олунан тәнәффүс јолларынын термики јаныглары.

х)јерли тәсирдән башга һәјат үчүн тәһлүкәли олан үмуми токсики тәсир кәстәрән кимјәви бирләшмәләрин – гаты туршуларын, ашындырычы гәләвиләрин, мүхтәлиф јандырычы маддәләрин төрәтдикләри јаныглар.

ч)һәјат үчүн тәһлүкәли әламәтләр комплекси (бејин ган дөврәнынын позулмасы, һушун итмәси, амнезија вә с.) илә ајдын нәзәрә чарпан вә объектив әламәтләрлә тәсдиг олунан бојун үзвләринин сыхылмасы вә механики асфиксијанын дикәр нөвләри.

Һәҗат үчүн тәһлүкәли олан хәстәлик вә җа патоложи вәзиҗәтләр

Һәҗат үчүн тәһлүкәли олан хәстәлик вә җа патоложи вәзиҗәтләр мұхтәлиф харичи мұһит амилләринин тәсири нәтичәсиндә баш верир вә ганунауҗун олараг җа һәҗат үчүн тәһлүкә төрәдән һалла ағырлашырлар, җа да өзләри билаваситә инсан һәҗаты үчүн тәһлүкә төрәдирләр.

Һәҗат үчүн тәһлүкәли олан вәзиҗәтләрә ашағыдакылар аиддир:

а.Мұхтәлиф етиолокијалы ағыр дәрәчәли (III-IV дәрәчәләр) шок;

б.Мұхтәлиф етиолокијалы кома;

в.Массив (чохла) ганитирмә;

г.Кәскин үрәк вә җа дамар чатмамазлығы;

д.Кәскин бәјрәк вә җа гара чижәр чатмамазлығы;

ғ.Ағыр дәрәчәли кәскин тәнәффүс чатмамазлығы;

е.Иринли-септик вәзиҗәт;

ж.Дахили үзвләрин инфаркты, әтрафларын гангренаһы, баш бејин дамарларынын емболијасы (һава вә пиј), тромбоемболија илә нәтичәләнән һаһијәви вә үзв ган-дөвраны позғунлуғлары;

з.Һәҗат үчүн тәһлүкәли олан вәзиҗәтләрин мұштәрәклији.

**Һәҗат үчүн тәһлүкәли олмајан, лакин нәтичәһинә
кәрә сағламлығы ағыр зәрәр вурма**

Кәрмәнин, ешитмәнин, нитг габилијәтинин вә җа һәр һанһы бир үзвүн вә җахуд һәмин үзвүн функцијасынын итирилмәһи.

8.Көрмөнин итирилмәси дедикдә, һәр ики көздә там да-
жаныглы (даими) корлуг вә јахуд 2 метр вә ондан аз мәсафәдә
бармагларын сајыла билмәмәсинә гәдәр көрмөнин итмәси
вәзијјәти нәзәрдә тутулур (көрмә итилији 0,04 вә даһа аз).

Бир көздә көрмөнин там итмәси әмәк габилијјәтинин
үчдә бириндән чох һиссәсинин дајаныглы итирилмәсинә сәбәб
олур вә бу әламәтә көрә дә ағыр зәрәр вурмаја аид едилир.

Гејд: кор көзүн чыхарылмасына сәбәб олан зәдәләнмәси сағ-
ламлығын позулма мүддәтинә көрә гијмәтләндирилмәлидир.

Көрмә габилијјәти, әввәлдән зәифләмиш (1,0-дан ашағы)
көзләрдә көрмөнин итирилмәси барәдә олан фаиз чәдвәлине
көрә тәјин едилир.

9.Ешитмөнин итмәси дедикдә – там карлыг вә јахуд
зәрәрчәкәнин данышыг нитгини гулаг сәјванындан 3-5 см
мәсафәдә ешитмәмәси кими кери дөнмәз вәзијјәт баша
дүшүлүр.

Гејд: бир гулагда ешитмөнин итмәси үмуми әмәк габилијјә-
тинин үчдә-бириндән аз һиссәсинин итирилмәсинә сәбәб олур вә бу
әламәтә көрә дә аз ағыр зәрәр вурмаја аид едилир.

10.Һәр һансы бир үзвүн вә јахуд онун функцијасынын
итирилмәси дедикдә ашағыдакылар баша дүшүлүр:

а)дили (нитги) итирмәк, јә'ни өз фикрини әтрафдакылар
баша дүшүлән, ајдын сәсләрлә чатдырмағы бачармамаг;

б)гол вә ја гычын итирилмәси – јә'ни онларын көвдәдән
ајрылмасы вә ја функцијаларынын итирилмәси (ифлич вә јахуд
онларын фәалијјәтләрини там позан дикәр вәзијјәт).

Гејд: голун вә гычын анатомик итирилмәси дедикдә, онларын
тамамилә көвдәдән ајрылмасы вә ја дирсәк, диз ојнаглары сәвијјә-
синдән ашағы олмамагла ампутасијалары кими баша дүшүл-
мәлидир. Бүтүн башга һаллар исә әтрафын һиссәви итирилмәси

кими баша дүшүлмөли вә үмуми әмәк габилијјәтинин дајаныглы итирилмәси әләмәтинә кәрә гијмәтләндирилмәлидир.

в)нәсл тәрәтмә габилијјәтинин итирилмәси – чинси әләгәдә олма, мајаландырма, дөлләнмә вә ушагдоғма габилијјәтинин итмәси демәқдир.

Психи позунту (руһи хәстәлик)

11.Руһи хәстәлијин диагностикасы вә онун алынмыш хәсарәт илә әләгәси психиатрик експертиза тәрәфиндән мүәјјән едилир.

Руһи хәстәликләрлә нәтичәләнмиш бәдән хәсарәтләринин сағламлыға зәрәр вурма дәрәчәси мәһкәмә-тибб експертинин иштиракы илә апарылыр.

Үмуми әмәк габилијјәтинин үчдә бир һиссәсиндән аз олмамагла даими (дајаныглы) итирилмәси илә әләгәдар олан сағламлыға ағыр зәрәр вурма

Үмуми әмәк габилијјәти дедикдә инсанын өзүнә гуллуғ едә билмәси вә ихтисас тәләб етмәјән әмәк габилијјәти нәзәрдә тутулур.

Әмәк габилијјәтинин дајаныглы итирилмәси – итирилмиш функцијанын өмүрүн сонуна гәдәр бәрпа олуна билмәмәси, јахуд узун мүддәт кечдикдән сонра гисмән бәрпа олунмасы демәқдир.

Әмәк габилијјәтинин дајаныглы итирилмәси факты јалныз хәсарәт, патоложи вәзијјәт вә хәстәлијин нәтичәси ајдын олдугдан сонра тәјин едилмәлидир. Мәһкәмә-тибби нөгтеји-нәзәриндән үмуми әмәк габилијјәтинин дајаныглы

итирилмәси сәһһәтин 120 күндән артыг мүддәтдә позулмасы демәқдир. Белә һалларда харичи мүһит амилләри тәсириндән төрәнмиш хәсарәт вә хәстәликләр нәтичәсиндә зәрәрчәкмиш 120 күндән артыг мүддәтдә әмәк габилитәтин итирмиш олур вә бундан сонра да сағалмаға доғру һәр һансы бир ирәлиләјиш һисс едилмир.

12.Зәдәләнмәләрдә үмуми әмәк габилитәтинин дајаныглы итирилмә һәчми хәсарәтләрин нәтичәси ајдын олдугдан сонра, объектив әләмәтләрә әсасән әмәк габилитәтинин итирилмәсинин фаиз чәдвәли илә тәјин едилир.

Гејд: а)ушағларда әмәк габилитәтинин итирилмәси һазыркы «Ғајдаларда» мүәјјән едилмиш үмуми мүддәалара әсасән тәјин едилир.

б)әлилләрдә алдығы хәсарәт илә әләғәдар әмәк габилитәтинин дајаныглы итирилмәси, әлилликдән вә онун группундан асылы олмајарағ сағлам шәхсләрдә олдугу кими тәјин едилир.

Һамиләлијин позулмасы

13.Мүддәтиндән асылы олмајарағ һамиләлијин позулмасы организмин фәрди хүсусијәтләриндән асылы дејилсә, хәсарәтлә бирбаша сәбәбли әләғәси вардырса ағыр зәрәр вурмаја аид едилир. Белә һадисәләрдә мәһкәмә-тибби экспертиза мама-кинекологла биркә апарылыр.

Наркоманлыг вә ја токсикоманлыгла хәстәләнмә

Наркоманлыгла, токсикоманлыгла хәстәләнмә илә нәтичәләнмиш сағламлыға зәрәр вурманын дәрәчәсинин гијмәтләндирилмәси ујғун оларағ мәһкәмә-нарколожи, мәһкәмә-токсиколожи экспертизаларын апарылмасындан сонра мәһкә-

мә-тибб эксперти тәрәфиндән наркологун, токсикологун ишти-
ракы илә ичра едилир.

Сифәтин силинмәз дәрәчәдә ејбәчәрләшдирилмәси

14. Мәһкәмә-тибб эксперти хәсарәти сифәтин ејбәчәр-
ләшдирилмәси кими гијмәтләндирә билмәз. Белә ки, бу тибби
мәфһум дејилдир. Эксперт ади әләмәтләрә әсасән бәдән
хәсарәтинин анчаг характерини вә сағламлыға зәрәр вурма-
нын дәрәчәсини, еләчә дә силинмәз олуб-олмамасыны тәјин
едир.

Сифәтдә хәсарәт изләринин силинмәз олмасы дедикдә,
сифәтдә, еләчә дә гулаг сөјванларында елә патоложи дәји-
шикликләр (кобуд чапыглар, бурнун вә гулағын һиссәви, еләчә
дә там ампутасијалары, деформасија, мимика вә чејнәмә
позғунлуглары, кәскин нәзәрә чарпан асимметрија вә с.) баша
дүшүлүр ки, онлар вахт кечдикчә бәрпа олунмур, кери дән-
мәздирләр вә онлары арадан галдырмаг үчүн чәрраһи
мүдахилә (косметик әмәлијатлар) лазымдыр. Вахт кечдикчә өз
кедишләри боју вә еләчә дә гејри-чәрраһи васитәләрлә әһә-
мијјәтли дәрәчәдә бәрпа олунан, чәкилиб кедән хәсарәтләр
исә сифәтин силинән хәсарәтләри кими баша дүшүлмәлидир.

II фәсил

Аз ағыр зәрәр вурма

15. Аз ағыр зәрәр вурманын әләмәтләринә ашағыдакы-
лар аиддир:

-һәјат үчүн тәһлүкәлијин олмамасы;

-Азәрбајчан Республикасы ЧМ-нин 126-чы маддәсиндә көстәрилмиш вә һазыркы «Ғајдалар»ын I фәслиндә гејд едилмиш ағыр зәрәр вурманын әламәт вә нәтичәләринин олмасы;

-сағламлығын узун мүддәт позулмасы;

-үмуми әмәк габилијјәтинин үчдә бир һиссәсиндән аз олмагла әһәмијјәтли дәрәчәдә дајанығлы итирилмәси илә нәтичәләнән сағламлығын позулмасы.

Сағламлығын узун мүддәт позулмасы

16.Сағламлығын узун мүддәт позулмасы дедикдә әмәк габилијјәтинин 21 күндән (3 һәфтәдән) чох олан мүддәтдә мүвәғгәти итирилмәси баша дүшүлмәлидир.

Үмуми әмәк габилијјәтинин үчдә-бир һиссәсиндән аз олмагла әһәмијјәтли дәрәчәдә дајанығлы итирилмәси

Үмуми әмәк габилијјәтинин үчдә бир һиссәсиндән аз олмагла әһәмијјәтли дәрәчәдә итирилмәси дедикдә, үмуми әмәк габилијјәтинин 10%-дән 33%-ә гәдәринин даими (дајанығлы) итирилмәси нәзәрдә тутулур.

III фәсил

Јүнкүл зәрәр вурма

18.Јүнкүл зәрәр вурманын әламәтләринә ашағыдакылар аиддир:

а)сағламлығын ғыса мүддәтә позулмасы;

б)үмүми эмөк габилијјәтинин чүзи дајаныглы итирилмәси.

19.Сағламлығын гыса мүддәтә позулмасы дедикдә эмөк габилијјәтинин 21 (ијirmi бир) күндән – 3 (үч) һәфтәдән аз олан мүддәтдә мүвәггәти итирилмәси баша дүшүлмәлидир.

20.Үмүми эмөк габилијјәтинин чүзи дајаныглы итирилмәси дедикдә үмүми эмөк габилијјәтинин 10%-ә гәдәринин дајаныглы итирилмәси нәзәрдә тутулур.

Сағламлығы гыса мүддәтә позан јүнкүл зәрәр вурмаја аид едилә биләрләр:

1)XI-XII габырғалар истисна олмагла 1 (бир) габырғанын фрагментләринин јери дәјишмәјән сыныглары.

2)Бурун сүмүјүнүн чәрраһи мүдахилә тәләб етмәјән, әһәмијјәтли деформасијасы олмајән сынығы.

3)Әл вә ајаг бармагларынын фаланга сүмүкләринин садә (јерини дәјишмәјән, гәлпәсиз) сыныглары (әлләрин I бармаглары, ајаглары I, II вә III бармаглары истисна олмагла).

4)Стационар вә амбулатор мүаличә алыб-алмамасындан асылы олмајараг чәрраһи тикилән вә ја чәрраһи тикишә еһтијачы олан јаралар.

5)Баш бејин силкәләнмәси.

Гејд: а)Һәјат үчүн тәһлүкәли олмајән баш бејин әзилмә вә силкәләнмәләринин зәрәр вурма дәрәчәсинин тәјининдә бу зәделәрә даир методик төвсијә рәһбәр тутулмалыдыр;

б)Әжәр јетирилмиш хәсарәтләр эмөк габилијјәтинин мүвәггәти итирилмәсинә вә ја үмүми эмөк габилијјәтинин чүзи дајаныглы итирилмәсинә сәбәб олмајән сыјрыг, ганчыр, чәрраһи тикишә еһтијачы олмајән кичик јаралар һалындадырса, онда бу хәсарәтләрин характери, локализасијасы, онлары төрәтмиш әшјанын хүсусијјәтләрини әкс етдирән әләмәтләри, әмәлә кәлмә мүддәти вә механизми гејд едилмәклә онлары сағламлығы зәрәр вурмадығы кәстәрилмәли вә дәрәчәси тәјин едилмәмәлидир.

IV фәсил

Дөјмә вә ишкәнчә вермә

21. Дөјмә хәсарәтин аҗрыча хусуси бир нөвүнү тәшкил етмир. Дөјмә дәфәләрлә, чохлу зәрбәләрин јетирилмәси илә характеристикә олунур. Дөјмә нәтичәсиндә бәдән хәсарәтләри әмәлә кәлә биләр, анчаг дөјмә нәтичәсиндә објектив ашкар едилә билән хәсарәтләр галмаја да биләр. Әкәр чохсајлы зәрбәләр нәтичәсиндә сағламлыға зәрәр вурма (ағыр, аз ағыр вә ја јүнкүл) баш верирсә, онда бу һәрәкәтләр дөјмә кими бахылмыр, мүвафиг дәрәчәли сағламлыға зәрәр вурманын јетирилмәси кими гијмәтләндирилир. Әкәр зәрбәләр јетирилдикдән сонра мүәјинә олунанда хәсарәтләр (әмәк габилијјәтинин мүвәггәти итирилмәсинә вә ја үмуми әмәк габилијјәтинин чүзи дајаныглы итирилмәсинә сәбәб олмајан сыјрыглар, ганчырлар, кичик јаралар) ашкар олунурса, онда бу хәсарәтләр характери, локализасијасы, онлары төрәтмиш әшјанын хусусијәтләрини әкс етдирән әламәтләри, әмәлә кәлмә мүддәти вә механизми гејд едилмәклә тәсвир едилир. Бу заман кестәрилән хәсарәтләр сағламлыға зәрәр вурма кими гијмәтләндирилмир вә онларын дәрәчәси тәјин едилмир. Әкәр дөјмә нәтичәсиндә објектив әламәтләр (из) галмырса, онда мәһкәмә-тибб експерти рәјдә мүәјинә олунанын шикајәтләринин, о чүмләдән бәдәнин бу вә ја башга наһијәсинин палпасијасында (әлләмәдә) ағырынын олдуғуну, хәсарәтин објектив әламәтинин олмамасыны гејд едир вә сағламлыға зәрәр вурманын дәрәчәсини тәјин етмир. Белә һалларда дөјмә фактынын мүәјјәнләшдирилмәсини тәһгигат, илкин истинтаг,

прокурорлуг вә ја мәһкәмә органлары гејри-тибби сәнәдләр әсасында һәјата кечирир.

Ишкәнчә елә бир һәрәкәтдир ки, бунларын нәтичәсиндә сағламлыға зәрәр вурма баш верә биләр. Мәһкәмә-тибб эксперти ишкәнчәни мөјјән етмир, чүнки бу онун сәләһиј-јәтинә аид дејилдир, лакин о ашағыдакылары тәјин етмәлидир:

- а)Хәсарәтләрин мөвчуд олмасыны вә характерини;
- б)Хәсарәтләрин төрәнмә мүддәтләри арасындакы фәрғи;
- в)Аләти вә хәсарәтин јетирилмә үсулунун әламәтләрини (тибби мөлуматлара керә).

Ишкәнчә дедикдә шәхсә мүтәмади оларағ дөјмә вә ја башга јолларла (дәфәләрлә вә ја узун мүддәт әрзиндә ағрылар јетирмә – чимдикләмәк, кәсиб-доғрамағ, күт, ити, батычы вә с. аләтлә чохла, лакин кичик өлчүлү хәсарәтләр јетирмә, термики факторларла тәсир етмә вә буна охшар диқәр һәрәкәтләрлә) физики вә ја психи изтираблар јетирилмәси баша дүшүлүр.

Эксперт белә һалларда сағламлыға зәрәр вурманын дәрәчәсинин тәјининдә һазыркы «Гајдалар»дакы ујғун бөлмәләрә әсасланыр.

III бөлмә

Методик кәстәришләр

22.Мәһкәмә-тибб эксперти сағламлыға зәрәр вурманын дәрәчәсини тәјин етмәк мәгсәдилә мәһкәмә-тибби экспертиза кечирдиқдә зәрәрчәкмишин өзүнү мөјјинә едир. Бу нөв экспертизанын анчағ тибби сәнәдләр (стационар хәстәнин тибби картасы, амбулатор хәстәнин тибби картасы вә с.) әсасында кечирилмәсинә мүстәсна һалларда јол верилир. Бу заман

тэгдим едилмиш тибби сэнэдлэрдэ хэсарэтлэрин характери, клиник кедиши вэ дикэр халлар барэдэ мүфэссэл мэлуматлар олмалыдыр.

23. Мөхкөмө-тибб эксперти мүжинэ олунанын шөхсийжэ-тини онун паспорту вэ ја паспорту эвэз едэн дикэр сэнэд эсасында мүэжэнлэшдирир; хэсарэтин јетирилмэ шөраитини, шикајэтлэри вэ лазым олан башга мэлуматлары мүжинэ олунанын өзүндөн сорушур; иш материаллары вэ тибби сэнэдлэрлэ таныш олур. Бүтүн элдэ олунмуш мэлуматлар "Эксперт рөји"ндэ (актда) гејд едилир.

Гејд: бэзи халларда мүжинэ олунанын шөхсийжэтини төһигат вэ истинтаг ишчилэри дэ тэсдиг едэ билэр. Азјашлыларын мүжинэсиндэ мүжинэ олунанын фотошөкли (ики эдэд) экспертизаја тэгдим олунмалыдыр.

24. Мөхкөмө-тибб эксперти лазыми тибби сэнэдлэр тэгдим олунмадыгы халларда экспертизаны тэјин етмиш шөхсдэн, јахуд органдан экспертизанын кечирилмэси үчүн зэрури тибби сэнэдлэрин тэгдим олунмасыны тэлэб едир.

25. Мөхкөмө-тибби экспертиза апарылдыгда эксперт тибби сэнэдлэрин эслиндэн истифадэ етмелидир. Мүстөсна халларда тибби сэнэдлэрин сурэтлэриндэн вэ онлардан чыхарышдан истифадэ етмөјө јол верилир, бир шөртлө ки, һөмин сэнэдлэрдэ хэсарэтлэрин характери, клиник кедиши там вэ мүкөммөл экс олунсун. һөмин сэнэдлэр һөкимин имзасы вэ тибб мүэссисэсинин мөһүрү илэ тэсдиг едилмелидир.

26. Зэрурэт олдугда, мөхкөмө-тибб эксперти зөрөрчөкөни мүжинэ етмөклэ јанашы, ону мүтэхэссис мөслөһөтлэриндэн кечирилмэси, клиники, лаборатор вэ инструментал мүжинэлэрин апарылмасы үчүн мүаличө мүэссисэлэринэ көндөрө билэр. Мөслөһөтлэр вэ мүжинэлэр заманы алынмыш

мәлуматлар «Эксперт рәји»ндә әкс етдирилир вә мәһкәмә-тибб эксперти һәмин мә'луматлардан рә'јин нәтичә һиссәсинин тәртиб олунмасында истифада едә биләр.

Гејд: Сәһијә мүәссисәләринин рәһбәрләри вә һәкимләри, мәһкәмә-тибби экспертизаны апаран экспертә клиник, лаборатор мүәјинәләрин апарылмасында вә мәсләһәтләрин кечирилмәсиндә көмәклик етмәјә борчлудурлар.

27.Мәһкәмә-тибб эксперти сағламлыға зәрәр вурма илә әлагәдар хәстәлијин характерини вә мүддәтини вә јахуд функцијанын позулмасыны гијмәтләндирәркән тибби сәнәдләрдәки мәлуматлара тәнгиди јанашмалы, экспертизанын кедишиндә мүәјјән едилмиш объектив тибби мәлуматлара әсасланмалыдыр. Тибби сәнәдләрдә хәстәлијин давам етмә мүддәти травманын характеринә ујғун кәлмирсә вә объектив мә'луматларла тәсдиг едилмирсә, эксперт өз нәтичәсиндә һәмин һалы гејд едәрәк, әлдә олунмуш объектив мәлуматлара әсасән сағламлыға зәрәр вурманын дәрәчәсини тә'јин едир.

28.Хәсарәт јетирилдикдән сонра әввәлки хәстәликләрин кәскинләшмәси, еләчә дә хәсарәтләрин тәсадүфән баш вермиш дикәр нәтичәләри, организмин фәрди хүсусијјәтләри, тибби јардым кәстәриләркән јол верилмиш гүсурлар (дефектләр) вә с. нәтичәсиндә әмәлә кәлмиш һаллар өзлүјүндә сағламлыға зәрәр вурманын дәрәчәсини дәјишмәјә әсас вермәмәлидир.

Белә һалларда мәһкәмә-тибб эксперти өз рәјиндә баш вермиш ағырлашма вә јахуд ағырлашманын характерини кәстәрмәклә онларын мөвчуд хәсарәт илә һансы сәбәбли әлагәдә олмасыны гејд етмәјә борчлудур.

29.Хәсарәтлә әлагәдар кәстәрилән тибби јардымын гүсурлары нәтичәсиндә хәстәнин вәзијјәтинин ағырлашмасы

мүвафиг ихтисасдан олан мүтэхэссислэрин иштиракы илэ мөүжөн едилир вэ сағламлыға зэрэр вурманын дөрөчөсинин артырылмасына эсас вермир. Белэ һадисэләрдә мөһкәмә-тибб экспертләри баш вермиш ағырлашманын, јахуд фэсадын характерини көстөрмөли, һәмчинин онларын хэсарәтләрлэ, јахуд көстөрилән тибби јардымын гүсурлары илэ һансы сәбәбли элагәдә олмасыны эксперт рәјиндә гејд етмәлидирләр.

30. Мүхтәлиф мүәјинә вэ мүәличә әмәлијјатлары ичра олунаркән јол верилмиш гүсурлар нәтичәсиндә фэсадларын баш вермәси сағламлыға зэрэр вурма кими гијмәтләндирилир. Белэ һадисэләрдә сағламлыға зэрэр вурманын дөрөчөси бу «Гајдаларын» мүддәаларына эсасән тәјин едилир. Тибби мүдахиләләр заманы јол верилмиш гүсурларын тәјини комиссион гајдада һәјата кечирилир. Мүхтәлиф мүәјинә вэ мүәличә әмәлијјатлары гүсурсуз ичра олундугда баш верән фэсадлар - хәстәнин ағыр вәзијјәти, хәстәнин көзләнилмәз реаксиясы вэ с. илэ элагәдар олан һаллар сағламлыға зэрэр вурма кими гијмәтләндирилмир.

31. Бәдәнин сағлам чүт һиссәсинин вә ја чүт үзвүнүн зәдәләнмәләриндә ејни адлы чүт һиссәнин вә ја ејни адлы дикәр чүт үзвүн позулмуш функцијасы нәзәрә алынмадан, анчаг јетирилмиш травманын нәтичәси гијмәтләндирилмәлидир.

32. Өлүм һалларында хэсарәт ашкар едиләрсә мөһкәмә-тибб эксперти өз нәтичәсиндә дикәр суаллары һәлл етмәклә јанашы ашағыдакылары көстөрмөли вә эсасландырмалыдыр:

а) өлүмүн сәбәбини;

б) хэсарәтлә өлүм арасында сәбәбли элагәнин олуболмамасыны.

Әкәр экспертиза тәјин едилмәси барәдә гәрарда сағламлыға зэрэр вурмаја даир суал гојулмушса, мөһкәмә-тибб

эксперти мејитдә сағламлыға ағыр, аз ағыр вә јүнкүл зәрәр вурманын әламәтләринин олуб-олмамасыны кәстәрир.

Мәһкәмә-тибб эксперти өлүмлә хәсарәтин сәбәбли әлагәсини тәјин етдикдә, хәсарәтләри шәртсиз (мүтләг) вә шәрти (нисби) өлүмчүл кими характеризә етмәмәлидир. Чүнки, Азәрбајчан Республикасынын Чинајәт Мәчәлләсиндә белә бөлкү јохдур.

33.Сағламлыға зәрәр вурмаја даир экспертиза кечирилдикдә «Эксперт рәји»ндә (актда) ашағыдакылар мүтләг әкс олунмалыдыр:

1)Тибби нөгтеји-нәзәрдән хәсарәтләрин характери (сыјрыг, ганчыр, јара, сыныг вә с.), онларын јерләшдикләри наһијәләр (локализасијалары) вә морфоложи хүсусијјәтләри.

2)Хәсарәт јетирә биләчәк аләт вә ја васитәнин нөвү.

3)хәсарәтләрин әмәлә кәлмә механизми.

4)Хәсарәтләрин јетирилмә мүддәти.

5)Гијмәтләндиричи әламәтләр – һәјат үчүн тәһлүкәлилик, сағламлығын позулмасы, әмәк габилитәтинин дајаныглы итирилмәси вә с. кәстәрилмәклә сағламлыға зәрәр вурманын дәрәчәси.

Гејд: Әкәр эксперт зәрәрчәкәнин мүәјинәсиндә хәсарәтләрин мүхтәлиф төрәнмә мәншәли олдуғуну ашкар едәрсә, онларын һәр биринин нә илә вә һансы васитә илә төрәнмәсини кәстәрмәлидир;

Әкәр хәсарәтләрин төрәнмә мүддәтләринин мүхтәлиф олмасыны ашкар едәрсә, онларын дәфәләрлә (тәкрари) јетирилмәси гејд едилмәклә, төрәнмә мүддәтләри вә сағламлыға зәрәр вурманын дәрәчәләри ајры-ајрылыгдә кәстәрилмәлидир.

34. «Эксперт рәји»нин (актынын) нәтичә һиссәси экспертиза кечириләркән ашкар едилмиш мә'луматларын тәһлили-

нин јекундур. Рәјин нәтичә һиссәси әтрафлы вә елми әсалан-дырылмалыдыр.

Сағламлыға зәрәр вурманын дәрәчәсинин тә'јининдә тәхмини фикир јүрүтмәклә илкин нәтичәјә кәлмә јол верил-мәздир.

35.Објектив мәлуматларла хәсарәтин һәјат үчүн тәһлүкәли олмасы тәјин едилирсә вә јахуд һәјат үчүн тәһлүкәли олмајан хәсарәтин кедиши шүбһә доғурмурса, мәһкәмә-тибб експерти сағламлыға зәрәр вурманын дәрәчәсини онун нәтичәсини кәзләмәдән мүәјјән етмәлидир.

36.Ашағыдакы һалларда мәһкәмә-тибб експерти сағлам-лыға зәрәр вурманын дәрәчәсини тә'јин етмәјә тәләсмәјиб кәзләмәлидир:

1)һәјат үчүн тәһлүкәли олмајан хәсарәтләрин нәтичәси ајдын олмадыгда;

2)клиник шәклин ајдын олмамасы вә ја зәрәрчәкәнин експертизаны кифајет едәчәк дәрәчәдә клиник лаборатор мүәјинәләрдән кечирилмәмәси;

3)мүәјинә олунанын әлавә мүәјинәдән имтина етмәси вә јахуд тәкрари мүәјинәјә кәлмәмәси, хәсарәтин хүсусијјәтини, клиник кедишини вә нәтичәсини дүзкүн гијмәтләндирмәјә имкан вермирсә;

4)сағламлыға зәрәр вурманын дәрәчәсинин вә характе-ринин ајдынлашдырылмасында лазым олан тибби сәнәд-ләрин, о чүмләдән әлавә мүәјинәләрин нәтичәләринин олмамасы.

Белә һалларда мәһкәмә-тибб експерти рәјин нәтичә һиссәсиндә сағламлыға зәрәр вурманын дәрәчәсини тәјин едә билмәмәси сәбәбини шәрһ едир, бу мәсәләнин һәлли үчүн

һансы сәнәд вә мәлуматларын (тибби сәнәдләр, әлавә мұәјинәләрин нәтичәләри вә с.) зәрури олмасыны кәстәрир.

Гејд: Сағламлыға зәрәр вурманын дәрәчәсинин тәјин едилмәсинин мүмкүн олмасы, эксперти дикәр мәсәләләри һазыркы «Гајдалар» әсасында һәлл етмәқдән азад етмир.

37.«Эксперт рәји» экспертизаны тәјин етмиш шәхсә вә јахуд онун јазылы кәстәришинә әсасән сәләһијјәтли нүмајәндәјә тәғдим едилир. Тәһгигат органынын, мүстәнтигин, прокурорун вә мәһкәмәнин јазылы кәндәришләринә әсасән тәртиб олунмуш «мәһкәмә-тибби мұәјинә актлары» тәләб олунмадыгда, һазырландыгдан бир ај сонра аидијјәти үзрә нәзарәтедичи органлара мә’лумат верилир.

Тибби сәнәд мұәјинә олунан шәхсә тәһгигат органынын, мүстәнтигин, прокурорун вә мәһкәмәнин јазылы ичазәсиндән сонра тәғдим едилә биләр.

«Эксперт рәји»нин (актын) чыхарышла вә јахуд башга сәнәдлә әвәз едилмәси гадағандыр.

Азәрбајчан Республикасынын әразисиндә чанлы шәхсләрин мәһкәмә-тибби экспертизасы (мұәјинәси) апарыларкән, јалныз һазырки «Гајдалар» әсас кәтүрүлмәлидир.

**«Мәһкәмә-тибби экспертиза
вә патоложи анатомија» ЕТТ
Бирлијинин Баш директору
профессор Ш.Мусајев**

**Мүаличә-Профилактика
Баш Идарәсинин рәиси
Ш.Бахшәлијева**